



Cybernetica juhatuse esimees Ülo Jaakso.

ILLUSTRATSIOON: VIRGE LOO

Pool sajandit kohaliku IT arengu juures

Kuigi pool sajandit tagasi ei rääkinud veel keegi sellisest valdkonnast nagu infotehnoloogia, on täpselt nii kaua selle alaga seotud olnud AS Cybernetica juht **Ülo Jaakso**.

„Liigun erinevates seltskondades, teadlaste ja ärimeeste seas, aga kusagil ei tunne ennast päris omana,” räägib enda kohta aktsiaseltsi Cybernetica juhataja, akadeemik ja ettevõtja Ülo Jaakso. „Olen Teaduste Akadeemias, aga mis teadlane ma enam olen. Pole 15 aastat enam teadust teinud.” Ka ei tunne Jaakso ennast suure ettevõtja ega juhina. „Mulle ei meeldi kõnesid pidada, mulle ei meeldi esimeses reas istuda,” ütleb ta.

Elu Küberneetika Instituudis

Kui rääkida Eesti IT- ja telekommunikatsioonifirmade tippjuhtidega, kõlab enamike puhul (vähemalt keskealiste põlvkonnas) ühel või teisel viisil läbi mingi seos Küberneetika Instituudiga. Paljud on seal õppinud, mitmed aga töötanud. Jaakso puhul on seos muidugi täielik. Instituut oli tema esimene töökoht tudengina 1961. aastal. Hiljem tõusis ta samas kohas teadusdirektoriks ja lõpuks ka direktoriks. Ning 1997. aastal tekkinud aktsiaselts Cybernetica on ise ju üks instituudi järglastest. Tollal veel Teaduste Akadeemia allasutusena tegutsenud Küberneetika Instituudist pidi saama TTÜ osa. Kes mäletab – see oli aeg, kus Eesti akadeemilise maastiku üks põhikonflikt keerles teema ümber, kuidas ülikoolid (eelkõige siis TTÜ ja Tartu Ülikool) soovisid üle võtta kõikvõimalikke riiklike uurimisasutusi. Ka Küberneetika Insituut oma vanal kujul pidi kaduma ja Jaakso endagi jaoks oli tegu põhimõttelise valikuga – kas

akadeemiline maailm või ettevõtlus.

„Instituudi töötajad jagunesid laias laastus kahte suurde gruppi,” meenutab Jaakso. Ühe grupi moodustasid rakenduspoolega seotud inimesed. Nad ei tahtnud minna ülikoolide bürookraatlikesse struktuuridesse, kus hinnati rohkem artiklite publitseerimist kui rakenduste valmistamist.

„Teiselt poolt süvateadlastest fundamentaaluuringute tegijad. Nemad kartsid isegi sõna „aktsiaselts” nagu tuld,” ütleb Jaakso. Lõpuks õnnestus lahutus siiski üsna valutult: jagati nii inimesed kui ka vara. Süvauurijad jäid, nüüd juba Tehnikaülikoolile kuuluva Küberneetika Insituudi juurde, rakenduste tegijad siirdusid aktsiaseltsi Cybernetica. Ka Jaakso ise valis aktsiaseltsi.

„Mulle tundus, et instituudis poleks olnud endist iseseisvust. Isegi allkirjaõigust enam mitte.”

Seosed AS Cybernetica ja Küberneetika Instituudi vahel on jäänud aga siiani tihedaks. Seda mitte ainult selle Mustamäe tagumises otsas asuva ühiselt jagatava punastest tellistest maja kaudu. Näiteks kuuluvad mõlemad ühiselt eelmisel aastal loodud arvutiteaduste tippkeskuse moodustajate hulka.

„Oleme isegi mõtteid mõlgutanud ühise uue maja ehitamisest, nii et kes teab – võib-olla saab kunagi ring uuesti täis,” arutleb Jaakso. Firma on ka ise investeerinud teadus- ja arendustegevusse ning loonud enda sees koguni eraldi



NEMAD KARTSID ISEGI SÕNA «AKTSIASELTS» NAGU TULD.»

Jaakso meenutab teadlaste hirmu AS Cybernetica loomisel.

uurimisinstituudi.

„Aga me peame maksma palkasid ja teenima raha,” tuletab Jaaksoo meelde, et lõppude lõpuks on Cybernetica siiski äriettevõtte. Aastate jooksul on tehtud palju suuri asju, olgu selleks siis tollitarkvara, Eesti riigi andmebaase ühendav andmevahetuskiht X-tee ja muidugi kõigile tuntud e-hääletamise tarkvara. Jaaksoo viitab mitu korda ka infoturbele, mis on üks valdkond, kuhu Cybernetica on spetsialiseerunud. Paari aasta eest tegi Jaaksoon kaitseminister **Jaak Aaviksoole** isegi ettepaneku küberkaitseliidu asutamiseks.

Selle peale vastanud minister umbes nii: „Jaa ... ee ... väga huvitav idee.”

Jaaksoo hinnangul pole Eesti riigi arvutisüsteemide turvalisusel iseenesest häda midagi. „Need pole halvemad kui mujal ja lõpuks pole 15 aasta jooksul ka ühtegi hullemat jama juhtunud. Aga kogu aeg tuleb mõelda tulevikule.”

Pole mingi saladus, et Cybernetica pikaajalised seosed (riiklike) teadusasutustega ja kas või tõsiasi, et firma ise ju alustas kunagi just riikliku aktsiaseltsina, on mitmete Eesti IT-firmade juhid pannud nina krimpsutama. Olukorras, kus riik oma ministriumite ja ametitega on tõenäoliselt kõige suurem IT-lahenduste tellija Eestis, võib sellistesse kahtlustesse suhtuda loomulikult. Jaaksoo ei saa sinna aga midagi parata, tema ettevõtte tekkelugu on just selline, nagu ta on.

Muusika ja kunst

Ülo Jaaksoo kabineti seinal Akadeemia teel ripub **Toomas Vindi** maal – pisikene tüdruk paksu rohelise heina sees.

„Mulle meeldib selle pildi juures just see, et tüdruk on vaataja poole seljaga,” ütleb Jaaksoo.

Kunst huvitab Cybernetica juhti väga. Nagu ka muusika – nooruses mängis Jaaksoo Horre Zeigeri *big band*'is. Koos muusikaõpetajast abikaasaga käiakse tihti näitustel või kontsertidel.

Peab mainima, et Jaaksooga rääkides jääb domineerima kaks muljet. Esiteks on ta tõeliselt tagasihoidlik, reserveeritud ja korrektne.

„Mulle kohe ei meeldi pildi tegemine,” tunnistab Jaaksoo, kui Arvutimaailma fotograaf üritab teda poseerima panna. Ta on heas mõttes vana kooli mees. Boheemlase tüüpi ta igatahes pole. Akadeemiku kabinet on piinlikult korras, suur raamaturiiu tuubil täis.

Ning teine mulje – ta pole nostalgitseja. Selle aasta aprillis saab Ülo Jaaksoo seitsmekümne



Kunst meeldib Jaaksoole väga. Ajakirja tarvis pildi tegemisega on aga sootuks vastupidised lood.

FOTOD: HELIN LOIK

aastaseks, kuid ta ei meenuta maailma, mil „muru oli rohelisem ja taevast sinisem”. Jaaksoo rõhutab hoopis, et elab olevikus ja vaatab tulevikku. Areng ja muutumine on ju loomulik ning kahetsemine kasutu. See suhtumine paistab välja kas või sellest, kuidas ta räägib oma lapsepõlvkodust Mõisaküla linnast. See on Viljandimaal Läti piiri ääres asuv pisikene väljasurev linn. Tekkis kunagi koos raudteega ja nüüd, kus raudtee on kadumas, on kadumas ka linn.

„Mind ei seo Mõisakülaga enam miski, pole vanemaid, pole maja,” ütleb Jaaksoo. „Mõisaküla hääbumine võib ju tekitada kahjutunnet, kuid iseenesest on see ka paratamatu. Sa ei saa kunstlikult asju alles hoida.”

Murranguline aeg

Üks kõige põnevam ja keerulisem aeg Jaaksoo karjääris on aastad 1988–1995. See algas suurte muutustega Eestis ja lõppes vähemalt Jaaksoo jaoks Küberneetika Instituudi kadumise ning aktsiaseltsi Cybernetica asutamisega. Need olid aastad, mil laoti vundament Eesti hilisemale IT edule.

„Kõige tähtsam asi, milles ma osaline olin, oli informaatika nõukogu,” ütleb Jaaksoo. See ●

ARVAMUS



Aivar Usk, kolleeg

Mäletan esimesi kohtumisi Üloga 1990ndate keskpaigast, mil olime mõlemad TTÜ Automaatikateaduskonna nõukogu liikmed. Ülost jäi siis mulje kui erudeeritud, tasakaalukast ja korrektsest teadusettevõtte juhust, kes on pigem avatud kui autoritaarne. See mulje sai otsustavaks, kui seisin ise valiku ees, kas asuda tööle Cyberneticas. Ülo on sõbralik ja sõnaosav vestluspartner.

VÕIT

Informaatikanõukogu asutamine

Võib-olla kõige tähtsam asi, mille tegemisega ma seotud olin, oli informaatikanõukogu asutamine 1989. aastal ja selles töös hiljem osalemine. See oli murdemoment, mis tähendas, et kõige kõrgemal riigi tasandil saadi aru IT tähtsusest.

KAOTUS

Ebaõnnestumistest ei räägi

Ebaõnnestumistest ma ei oska rääkida. Pole ka meenutaja tüüp. Isegi kui sõpradega kokku saan ja nemad räägivad, et kes sai lapse, kes lapselapse, siis mina ainult kuulan.



MULLE KOHE EI MEELDI PILDI TEGEMINE.»

Cybernetica juhi reaktsioon Arvutimaailma fotograafi tööle.

ARVAMUS



Olav Aarna, akadeemik

Tunnen Ülo Jaaksood alates 1964. aasta sügisest, kui asusin TPI viienda kursuse tudengina toona- sse Küberneetika Instituuti insenerihakatisena tööle. Mõni kuu hiljem sai Ülost minu lõputöö juhendaja, kuus aastat hiljem kandidaaditöö (täna- sse mõttes doktoritöö) opo- nent. Meie koostöö erinevates rollides, aga alati heade kolleegide- na, on seega kestnud juba 45 aastat. Ilmselt on Ülo Jaaksoo ere näide sellest, mida on võimalik saavutada, kui inimeses on ratsionaalne ja emotsionaalne intelligentsus heas tasakaalus.

tagas selle, et valitsuse tasandil tähtsustati info- tehnoloogia arendamist. Lisaks garanteeris see ka rahad ja töökohad, et hästi haritud inimesed ei läheks kaduma ning jääksid oma eriala juurde.

Tehnikaime Juku

Jaaksoo ütleb muigamisi, et kõige tähtsam töö, mida informaatikanõukogus tehti, oli „ära hoidmine“. Välismaalased ju pakkusid kas lausa

« POLNUD KA MÕTET, SEST VÄLISMAISED ARVUTID MUUTUSID KÄT- TESAADAVAKS. »

tasuta või sümboolse summa eest kõikvõimalikke arvuteid, servereid ja süsteeme.

„Kui ilma antakse, on kiusatus vastu võtta ju ülisuur,“ räägib Jaaksoo „Õnneks suutsime palju asju siiski tagasi lükata.“

Põnev aeg veidi varsemasest oli ka kooliarvuti Juku arendamine. Küberneetika Instituut võitis ühe üleliidulise konkursi arvuti arendustöödeks. Kõik tehti nullist, konstrueeriti, disainiti ning otsiti tootmisvõimalusi. Lõppkokkuvõttes tootis tehase Narva neid 3000 tükki.

„Meil polnud sellega edasi minemiseks vajalikku inseneritehnilist suutlikkust, mis tagaks masstootmiseks vajaliku pidevate uute mudelite pealevoolu,“ ütleb Jaaksoo „Polnud ka mõtet, sest välismaised arvutid muutusid kättesaadavaks. Pole põhjust nostalgitsemiseks.“

Pilk tulevikku

Küll on nõus Cybernetica juht võimalikke tulevikustsenaariumeid lahkama.

„Pole välistatud, et kümne aasta pärast võib tekkida infokriis. Inimesed tõmbavad lihtsalt oma arvutid seinast välja,“ mõtiskleb Jaaksoo.

Selle all peab ta silmas viiruseid, spämmi ja kõige rohkem privaatsuse kadumist. Ehk et inimene on pidevalt jälgitav ja temast jääb pidevalt mingi jälg maha. Jaaksoo ütleb, et Eestis on vähe sellistel teemadel juttu olnud. Hea näide selle juures on ID-kaardi loomine: kui mujal räägitakse selle puhul põhiliselt turvalisusest ja privaatsusest, siis meil on peamine kõneaine ainult hind.

MIKK SALU
mikk.salu@ep.ee



Pika karjääri jooksul on Jaaksoo kaasa löönud ka kooliarvuti Juku loomise juures.

MINU TÖÖPÄEV

Arvuti käivitub kole aeglaselt

Tööpäev algab arvuti sisselülitamisega. Muuseas, see on üks asi, mis vahel tõesti närvi ajab. Miks see arvuti käivitumine ikka veel nii kaua aega võtab? Miks pole veel suudetud arvutit arendada selliseks, et kohe töötama saaks hakata? Kui mõelda nende sadadele miljonitele inimestele, kes seetõttu oma tööaega kaotavad, siis milline võit tuleks ju nende kõigi produktiivsuses!

Aga tööpäevad on tavalised. Suhtlen inimestega, loen, kirjutan, vaatan meile. Lahendan probleeme, kui vaja. Meil on osakonnajuhtidel üsna suur vabadus, neil on ees oma eelarved ja eesmärgid. Ma ei ole seda tüüpi juht, kes peab iga detaili kontrollima. Võib-olla ainult paar korda üleüldse olen pidanud vihastama ja kellegi vallandama.



MINU PUHKEPÄEV

Kindlaid hobsid pole

Praegusel ajal on see häda, et sülearvutid toovad tööasjad sulle koju kaasa. Laupäeval ma siiski oma e-kirju ei vaata, pean vastu. Pühapäeva hommikul aga teen postkasti lahti ja vaatan kirjad ära. Ühtegi väga kindlat hobi mul ei ole, mis kogu mu aja võtaks. Teen kõike. Loen raamatuid. Kui vaja, raiun puud. Kui vaja muru lõigata, maja või suvila juures midagi nokitseda – kõik saab tehtud. Kui hobidest rääkida, siis kunagi tegelesin rohkem muusikaga.



POLE VÄLISTATUD, ET KÜMNE AASTA PÄRAST VÕIB TEKKIDA INFOKRIIS. INIMESSED TÕMBAVAD LIHTSALT OMA ARVUTID SEINAST VÄLJA.»